

УДК: 338.22.021.4

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-2-199

В.В. Бондаренко-Берегович, аспірантка

ndekc2019@ukr.net

Вінницький національний аграрний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ, ОСОБЛИВОСТЕЙ І ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Рівень фінансової безпеки держави залежить від рівня розвитку економічних та фінансових показників підприємств. У статті проведено дослідження сучасного стану, особливостей і тенденцій розвитку економічної безпеки підприємств хлібопекарської галузі України. Дослідники у галузі економічної безпеки пропонують оцінювати рівень економічної безпеки підприємств за допомогою комплексного індексу. На основі індексної методики можна порівнювати стан фінансової безпеки різних підприємств однієї галузі, і, навіть, підприємств різних галузей. Інтегральна оцінка фінансової безпеки підприємства може бути застосована і для іншого набору фінансових показників.

Ключові слова: економічна безпека підприємств, фінансові показники діяльності, хлібопекарська галузь, прибуток

Постановка проблеми. Однією із важливих передумов розвитку підприємства є його фінансово-економічна безпека. Завдяки оцінці рівня фінансово-економічної безпеки підприємства можна проаналізувати ефективність діяльності організації, виявити її проблемні ділянки та попередити можливі загрози для бізнесу, що можуть виникнути у майбутньому. В ринковій економіці підприємства функціонують в умовах невизначеності та непередбачуваності – виникають різні небезпечні явища: спад виробництва, недобросовісна конкуренція, шахрайство, корупція, недосконале комерційне законодавство, криміналізація суспільства, влади та бізнесу. Усе це вимагає формування системи фінансово-економічної безпеки як держави в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання. Фінансовий стан підприємств хлібопекарської галузі України за 2018 рік значно погіршився у порівнянні із 2017 роком, що є реальною загрозою фінансовій та економічній безпеці України.

Формулювання цілей статті. Мета статті – дослідити сучасний стан, особливості та тенденції розвитку економічної безпеки підприємств хлібопекарської галузі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До основних функціональних цілей економічної безпеки належать: забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства (організації); забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства; досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством; досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу; мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища; якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства, забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації; ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, а також комерційних інтересів [1].

Корнійчук А.А. вважає, що рівень економічної безпеки хлібопекарських підприємств залежить від ефективної комерційної діяльності. Налагодження комерційної діяльності хлібозаводів пов'язано із вирішенням наступних проблем: а) з наявністю фінансових ресурсів на доставку хлібобулочних виробів споживачам віддалених регіонів; б) вартість паливно-мастильних матеріалів при транспортуванні хлібобулочних виробів до точок продажу; в) відкриття власних точок збуту в місцях скупчення покупців [2].

Н. Голованова досліджує формування підходів до оцінки економічної безпеки суб'єктів господарювання [3].

У монографії З. Юринця та Б. Байди описана теорія, практика та напрями зміцнення економічної безпеки підприємництва України [4].

Виклад основного матеріалу досліджень. В Україні налічується понад 400 промислових підприємств, що випускають хлібобулочні вироби і близько 400 міні-пекарень продуктивністю від 1 тонни на рік. Щорічно в Україні виробляється понад 1,1 млн тонн хліба та хлібобулочних виробів, а також понад 0,11 млн т кондитерських виробів і тортів. Потенційна ємність ринку становить близько 3,5-3,7 млн тонн хлібобулочної продукції

в рік. Таким чином, аналітики вважають, що близько 40-60 % виробництва в країні перебуває «в тіні».

Виробництво соціальних сортів хліба становить близько 80 % від загального обсягу виробництва, преміальні сорти займають всього 5 %, функціональні – 3 %. Найпопулярнішими видами хлібобулочних виробів є ватрушки, булочки та коржики, які займають близько 37 % сукупного обсягу даного ринку. Понад 90 % ринку хліба та хлібобулочних виробів України становить продукція національного виробника.

Більше 50 % внутрішнього виробництва хліба та хлібобулочних виробів припадає на 6 великих компаній. Крім того, зростає частка більш дорогих сортів хліба. Так, хліб з висівками хоча б іноді купують 20,5 % споживачів, питома вага споживачів зернового, гречаного хліба становить 12,1 %. Регулярно купують ці види хліба 3,1 % і 1,1 % споживачів відповідно.

Найбільш популярними сортами залишаються пшеничний і житній хліб. Їх періодично купують 89,3 % і 55,7 % споживачів, найчастіше – 66,1 % і 18,5 % споживачів відповідно. Хліб не рідше одного разу на місяць купують 96,2 % українців, булочні вироби – 79,3 % українців, сушки, бублики, сухарі, соломку – 46,2 % українців. Саме на виробництво і реалізацію соціально важливої продукції націлена хлібопекарська промисловість України.

На теперішній час у вітчизняній хлібопекарській промисловості посилюється конкурентна боротьбою між великими підприємствами та мініпекарнями. Ростуть ціни на сировину і, як результат, на хлібну продукцію, виробничі потужності недозавантажені, обладнання зношується. Загострюються суперечності між виробниками хлібобулочних виробів та закладами реалізації продукції.

У табл. 1 наведено динаміку виробництва хлібобулочних виробів в Україні за 2012-2018 рр. [5]

Як видно із табл. 1, у 2018 р. порівняно з 2012 р. обсяг випуску хліба в Україні скоротився на 567 тис. т., або на 31,8 %. Особливо великий спад зафіксовано у випуску пшеничного хліба – на 294 тис. т., або на 37,5 %.

У 2012 р. виробництво хлібобулочних виробів на одну особу становило 35,33 кг, а у 2018 р. виробництво склало лише 27,24 кг.

Розрахунки проведено без урахування обсягів виробництва хлібної продукції малих приватних пекарень. Торговельні мережі не надають звітів про об'єми виробництва хлібобулочних виробів перед державними органами статистики.

1. Динаміка виробництва хлібобулочних виробів в Україні за 2012-2018 рр.

Вид продукції	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018-2012	%
Вироби хлібобулочні	1687	1560	1357	1231	1160	1150	1150	-537,0	-31,8
Хліб житній	12	15	14	15	12	12	12	0,0	0,2
Хліб пшеничний	783	706	606	533	493	490	489	-294,0	-37,5
Хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній	500	466	413	401	370	365	360	-140,0	-28,0
Вироби булочні	383	366	316	276	278	280	281	-102,0	-26,6
Хліб інший	9	7	8	6	7	3	8	-1,0	-11,1

Скорочення обсягів виробництва хліба підвищує конкурентну боротьбу на ринку. Таким чином, резервом зростання конкурентоспроможності хлібобулочної продукції є розширення її асортименту та підвищення вимог до якісних параметрів хлібобулочних виробів.

Рівень економічної безпеки підприємств хлібопекарської галузі залежить від багатьох факторів. Один із найважливіших із них – ціна сировини. За 2012-2018 рр. спостерігається підвищення цін на хлібобулочну продукцію в середньому в 2,3 рази (табл. 2).

2. Динаміка середніх цін виробників основних видів хліба в Україні (тис. грн/т)

Вид продукції	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018-2012	%
Хліб житній	4,67	4,71	6,23	8,15	10,23	10,35	10,45	5,78	123,8
Хліб пшеничний	3,98	4,25	5,36	7,88	9,42	10,10	10,25	6,27	157,5
Хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній	4,06	4,19	5,05	7,77	8,72	9,15	9,45	5,39	132,8

Найдорожчий хліб з житнього борошна, проте ціна на пшеничний хліб зростає швидше. Така ситуація пояснюється більшим попитом на даний вид продукції.

Розвиток хлібопекарської промисловості впливає на формування продовольчої безпеки та є індикатором економічного розвитку України. Важливим індикатором економічної безпеки підприємств хлібопекарської галузі є обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг). Об'єктивним індикатором є обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств хлібопекарської галузі в розрахунку на 1 працівника. Найбільш об'єктивним і важливим економічним індикатором підприємства є показник отриманого прибутку на 1 працівника.

Економічний стан підприємств хлібопекарської промисловості характеризується нестабільністю. Кількість спеціалізованих підприємств у 2018 році порівняно з 2012 роком зменшилась на 252 одиниці, фінансовий результат формується від'ємний, рівень рентабельності операційної діяльності на низькому рівні, ефективність господарської діяльності за досліджуваній період низька (табл. 3) [2].

3. Показники діяльності хлібопекарських підприємств України

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018-2012	%
Кількість підприємств (од)	1253	1362	1158	1133	1007	992	988	-265	-21,1
Фінансовий результат до опадкування (млн. грн)	-121,2	561,2	98,6	1293,5	-176,8	21,3	24,0	145	-119,8
Чистий прибуток (збиток) (млн. грн)	-228,1	348,1	-40,5	1404,6	-220,4	1,3	4,0	232	-101,8
Рентабельність операційної діяльності, %	0,9	4,7	2,5	4,1	1,9	1,8	1,7	0,8	88,9
Рентабельність усієї діяльності, %	-1,2	1,7	-0,2	4,5	-0,8	0,2	0,3	1,5	-125,0

Постановою Кабінету Міністрів України № 394 від 7 червня 2017 року відмінено державний вплив на формування ціни продукції хлібопечення. Виробники за рахунок конкурентної боротьби та власної стратегії та тактики дій налагоджують та провадять свою діяльність. Хлібопекарські підприємства різної форми власності перебувають у різних умовах. Приватні мініпекарні займають більш вигідну позицію на ринку

хліба завдяки швидкій адаптації асортименту до ринкових вимог, гнучкій ціновій політиці щодо продукції, на яку закінчується термін реалізації, прискореній технології виробництва, малим витратам на збут за рахунок можливості виробництва і торгівлі в одному місці, скорочення процесу виготовлення і реалізації продукції, прискорення обігу фінансів.

Зниження показників споживання хліба та хлібобулочних продуктів також можна пояснити зростанням виробництва хліба мініпекарнями, де його певна частина випікається без оподаткування доданої вартості при юридичному статусі виробника як фізичної особи-підприємця, або взагалі в «тіні». «Тіньовий» хліб, як правило, не відповідає вимогам стандартів якості та безпеки продукції, санітарним нормам та правилам, ДСТУ, а тому несе загрозу здоров'ю споживачів [6].

Економічна безпека залежить від упорядкування стандартів хлібопечення типовими нормами, які б охоплювали основні умови виробництва різних регіонів країни та використовували різноманітні варіанти оптимальної організації трудового процесу на підприємстві. Не зважаючи на те, що хлібопекарські підприємства виробляють продукт першої необхідності щоденного вжитку, вони повинні постійно вдосконалювати виробничі процеси, організаційні системи, відносини з постачальниками сировини та споживачами хлібопекарської продукції, налагоджувати зв'язки з науково-дослідними установами з метою розширення асортименту та технології її виробництва, щоб виробляти й реалізувати якісний продукт оперативніше ніж конкуренти та забезпечити вигідну позицію на ринку хліба та хлібобулочних виробів. У процесі реалізації хлібопекарської продукції, підприємства мають за мету: досягнення максимального прибутку (цінова конкуренція) і забезпечення високої якості основного соціального продукту (нецінова конкуренція). Оскільки, товаровиробник не повинен нехтувати соціальною відповідальністю перед споживачем у гонитві за прибутком та завжди турбуватися про безпечність продукту, що він виробляє. При зміні ситуації на ринку хлібопродуктів, появи конкурентів з інших областей, дестабілізують позиції регіональних виробників.

З огляду на сучасні тенденції виникає потреба у розширенні традиційної вітчизняної практики просування даної продукції. Основними засобами вирішення ключових проблем є вдосконалення та практичне застосування науково-інноваційного та кредитно-інвестиційного механізмів [7, с. 22].

Рівень конкурентоспроможності хлібопекарського підприємства, його доходи та ефективність діяльності знаходиться у прямій залежності від рівня конкурентоспроможності промисловості, до якої він належить та рівня конкурентоспроможності продукції, що він виробляє і реалізує [8].

Аналізуючи вищевикладене варто наголосити, що діяльність спеціалізованих хлібозаводів пов'язана з існуванням значного комерційного ризику. Комерційний ризик – це ризик, пов'язаний із ймовірністю виникнення втрат у процесі збуту продукції (послуг) і контактів з контрагентами та партнерами з метою організації продажу [9, с. 5].

Серед комерційних ризиків виділяють маркетингові ризики (виникають за результатами маркетингових досліджень, які надають невірну характеристику ринку), збутові ризики (характерні на стадії реалізації виготовленої продукції), ризики взаємодії з контрагентами і партнерами в процесі організації продажу продукції (пов'язані із залученням до просування товару посередницьких організацій), ризики непередбаченої конкуренції (характерні для підприємств із невизначеною стратегічною поведінкою на ринку). Знизити комерційний ризик можливо завдяки налагодженому маркетингу, збутовій діяльності, співпраці з перевіреними партнерами. Інструментом для зниження маркетингового ризику виступає докладний маркетинговий аналіз, використання послуг досвідчених спеціалістів та експертів. Для зниження збутових ризиків доцільно диверсифікувати канали збуту і споживачів продукції, асортимент продукції тощо [10, с. 82].

На теперішній час у структурі виробленої продукції хлібопекарських підприємств збільшується частка елітних сортів хліба, хліба профілактичного призначення, а зменшується частка соціальних сортів хліба. Також підприємства частково можуть диверсифікувати регіони постачання хлібобулочної продукції, незважаючи на те, що радіус збуту, як правило, не перевищує 200 км. Заморожування хліба та напівфабрикатів дозволяє розширити регіони поставки хлібобулочної продукції.

Відсутність власної торговельної мережі збуту продукції призводить до необхідності користуватися послугами посередників, роздрібними магазинами. Будь-яка точка реалізація, як суб'єкт підприємницької діяльності, зацікавлена отримувати прибуток, що призводить до формування торговельних націнок та підвищення цін на реалізовану продукцію. В такому випадку ціна на продукцію підприємства, яке має власні торговельні точки, може бути нижчою, ніж на продукцію

підприємства, яка реалізується через торговельні заклади. Труднощі комерційної діяльності виробників хлібобулочної продукції пов'язані також з вимушеністю підписання договорів між підприємством-виробником та торговельною мережею на умовах повернення продукції в разі її неповної реалізації та сплати внесків для можливості реалізації наданої продукції в торговельних залах. Така ситуація призводить до формування додаткових витрат, що зменшують надходження від торгівлі і сприяють зменшенню кінцевого фінансового результату.

Сучасний розвиток комерційної діяльності хлібопекарських підприємств залежить від:

- сформованої виробничої програми підприємства, яка має відповідати існуючому попиту і купівельній спроможності споживачів;
- наявних власних мереж збуту продукції для формування ефективної цінової стратегії;
- можливостей використання виробничого обладнання для виготовлення продукції у відповідності до стандартів якості.

Висновки.

Рівень фінансової безпеки підприємства залежить від рівня його фінансових показників. Дослідники пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки за допомогою комплексного індексу, що дозволяє порівнювати стан фінансової безпеки різних підприємств однієї галузі, і, навіть, підприємств різних галузей. Інтегральна оцінка фінансової безпеки підприємства може бути застосована і для іншого набору фінансових показників.

Таким чином, рівень фінансової безпеки держави залежить від рівня розвитку економічних та фінансових показників підприємств. Одним із найголовніших фінансових індикаторів підприємства є показник отриманого прибутку.

Бібліографічний список.

1. Васильєв О.В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств / О.В. Васильєв // Економічний аналіз: зб. наук. праць; Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С.І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – № 2. – С. 138-145.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятий, финансовые показатели деятельности, хлебопекарная отрасль, прибыль.

V.V. Bondarenko-Beregovich. Investigation of the current state, features and tendencies of development of economic security of the baking industry enterprises. The level of financial security of the state depends on the level of development of economic and financial indicators of enterprises. The article examines the current state, features and tendencies of economic security of the baking industry in Ukraine. Economic security researchers propose to evaluate the level of economic security of enterprises using a comprehensive index. According to scientists, on the basis of the index methodology can compare the financial security of different enterprises in one industry, and even enterprises in different industries. An integrated assessment of an entity's financial security can be applied to another set of financial ratios. One of the most important financial indicators of an enterprise is the indicator of profit.

The purpose of the article is to investigate the current state, peculiarities and tendencies of development of economic security of the baking industry of Ukraine.

The level of economic security of the baking industry depends on many factors. One of the most important is the price of raw materials. In 2012-2018, there is an increase of prices for bakery products on average 2.3 times.

The economic situation of the baking industry is characterized by instability. The number of specialized enterprises in 2018 decreased by 252 units in comparison with 2012, the financial result is negative, the level of profitability of operating activities is low, the efficiency of economic activity during the studied period is low.

Modern development of commercial activity of bakery enterprises depends on:

- the established production program of the enterprise, which must meet the existing demand and purchasing power of consumers;
- existing own sales networks to form an effective pricing strategy;
- opportunities to use production equipment to produce products in accordance with quality standards.

Key words: economic security of enterprises, financial performance, bakery industry, profit

Стаття надійшла до редакції: 25.03.2019 р.